

NASILJE NAD STAREJŠIMI

Poročilo Centra za socialno delo Nova Gorica

Pripravljalec gradiva:

- Center za socialno delo Nova Gorica

Oktober 2011

Starejši se danes srečujejo z najrazličnejšimi stiskami. Ena izmed njih je zagotovo nasilje. Kaj je nasilje in kdo so starejši? Nasilje je vsakršno dejanje agresije in zlorabe z namenom povzročanja ponižanja in osramotitve žrtve. Nasilje je nedopustno, kaznivo dejanje, ki na prizadetih pusti nepopravljive posledice.

Nasilje je danes še posebej med starejšimi (posamezniki stari vsaj 65 let) žal še vedno velik tabu. Družina kot osnovna družbena celica je velikokrat zelo hermetično zaprta enota in kot taka ne dopušča, da bi se kakorkoli vanjo posegalo. Sploh je zaprtost zelo prisotna na vaseh in območjih, ki so manj obljudena. Govoriti o nasilju moža nad ženo je za marsikatero žensko sramota. Med starejšo populacijo žensk smo večkrat priče miselnosti, da je nasilje sramota za družino, o katerem se ne govori v javnosti. Pri tem je preprosto potrebno biti tiho in potrpeti oz. velja t.i. nenapisano pravilo »Molči in trpi«.

V Sloveniji je bilo v zadnjih letih na področju zakonodaje narejenih kar nekaj korakov v smeri definicije, kaj je to nasilje, kakšne so pristojnosti posameznih služb, ukrepi za ustavitev nasilja v družini. Veliko so k ozaveščenosti nedopustnosti nasilja v družini prispevali tudi mediji, okrogle mize, zgibanke... zaradi česar so opazne spremembe na bolje, v smeri preprečevanja in prijavljanja nasilja.

Od leta 2004 je bil na področju nasilja v družini, po zaslugi vladnih in nevladnih organizacij, narejen velik korak naprej. Vse več nasilja prihaja na dan, saj so ljudje ozaveščeni o tem, kaj je nasilje in kako se ga lahko preprečuje. Kot znak pozitivne spremembe v smeri preprečevanja nasilja je vedno večje število tudi anonimnih prijav nasilja.

V okviru zakonskih sprememb je potrebno omeniti sledeče spremembe na področju zakonodaje:

1. Od leta 2004 je možnost po 39/a. členu Zakona o policiji izrek ukrepa prepovedi približevanja s strani policije za 48 ur, odredbo se pošlje preiskovalnemu sodniku, ki lahko izreče ukrep na 10 dni. Možnost podaljšanja ukrepa prepovedi približevanja na predlog žrtve – 60 dni. To je prvi ukrep, ko mora nasilnež iz svojega doma. Dežurni strokovni delavec v okviru interventne službe ali strokovni delavec centra za socialno delo med poslovnim časom, takoj naveže stik z žrtvijo, jo seznaniti z ukrepom prepovedi približevanja in ji nudi storitev PSP (obsega pomoč pri prepoznavanju in opredelitvi socialne stiske in težave, oceno možnih storitev, seznanitev z možnimi oblikami socialno varstvenih storitev in dajatev ter seznanitev z mrežo in programi izvajalcev, ki nudijo socialno varstvene storitve in dajatve).
2. Od konca leta 2004 deluje v okviru Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve v Sloveniji 12 koordinatorok za obravnavo nasilja v družini. Dejavnost regijskih koordinatorok je ciljno usmerjena v spremljanje in ustvarjanje ter dopolnjevanje sistema pomoči vsem, ki preživljajo nasilje, s poudarkom na najbolj ogroženih skupinah prebivalstva (otroci, invalidi, ostareli, ženske...). Njihova naloga je vzdrževanje in razvijanje mreže med vladnimi in nevladnimi institucijami, ki delujejo v regiji na področju zaščite pred nasiljem, usklajevanje postopkov in sodelovanje med njimi, strokovna podpora in usposabljanje ter senzibiliziranje strokovne in laične javnosti, analiziranje stanja na področju nasilja v regiji ter povezovanje in koordiniranje dela na državnem nivoju.
3. Marca 2008 je bil sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini – prinaša nove možnosti za zaščito in pomoč žrtvam (opredelitev nasilja, obveznost prijave nasilja, dolžnost pomagati žrtvi, sodelovanje med inštitucijami, žrtev upravičena do brezplačne pravne pomoči, možnost podaljšanja ukrepa prepovedi približevanja na 6 mesecev).

4. Novembra 2008 se s spremembo Kazenskega zakonika nasilje v družini opredeli kot posebno kaznivo dejanje, za katero je zagrožena zaporna kazen do 5 let, s tem nasilje v družini postane uradno pregonljivo kaznivo dejanje.
5. V letu 2010 so bili sprejeti področni pravilniki, ki natančneje določajo vlogo, naloge ter postopke sodelovanja posameznih, relevantnih služb oz. sistemov (policije, centra za socialno delo, šol, zdravstva, vzgojno izobraževalnih zavodov..).
6. Spremembe v načinu obravnave: prišlo je do ključnih doktrinarnih sprememb v obravnavni praksi. Prej se je obravnavalo nasilje kot stvar družine/zasebne sfere, zdaj pa nasilje kot kršitev človekovih pravic žensk/družbeni problem. Posledično sledi drugačen pristop obravnave žrtve, ki se ločeno obravnava od povzročitelja. Dela se na zagotovitvi varnosti žrtvi in sodelovanju služb pri zagotavljanju pomoči žrtvi. Zakon centrom nalaga nove naloge: delo s povzročiteljem nasilja, priprava varnostnega načrta in dolgoročnega načrta pomoči žrtvi.
7. Spremljanje pojava in raziskovanje področja – zakon nalaga izvajalcem vodenje evidenc, postopno se oblikujejo baze podatkov, na podlagi katerih bo mogoče dobiti celovitejši vpogled v obseg in značilnosti pojava. Pričenjajo se izvajati ciljno usmerjene raziskave, ki bodo podrobneje raziskale posamezne vidike in lahko odgovorile na, tudi z vidika obravnavne prakse, pomembna vprašanja ter pripomogla k učinkovitejšemu delu na področju.
8. Spremembe v mreži programov pomoči: v Goriški regiji je že leta 2000 v okviru Zavoda Karitas Samarijan pričel delovati Materinski dom v Solkanu in na Cesti, par let kasneje tudi Varna hiša. Lani je začel delovati v Novi Gorici Krizni center za otroke in mladostnike, kjer lahko dobijo zatočišče otroci, mladostniki in matere z otroci, ki so žrtve nasilja. V Novi Gorici deluje od letošnje pomladi dnevni center za mlade (Žarek). Potreba bi bila še možnost namestitve starejših žrtev nasilja (trenutno se jih začasno namešča v privatnih sobah, krizni center za otroke in mladostnike – čez noč). V bodoče bi bilo smiselno ustanoviti tudi očetovski (moški) dom, za moške žrtve nasilja in moške ob razvezi, ki ostanejo brez stanovanja.
9. Sprememba družbene percepcije pojava: slednji danes predstavlja eno pomembnejših tem v javnosti, predhodno pa je bila tema nasilja nad ženskami obravnavana kot marginalna oz. je bila celo tabuizirana.
10. Povečana senzibilnost služb in učinkovitejše medinstitucionalno sodelovanje služb pri zagotavljanju pomoči – zakon nalaga izobraževanja izvajalcev, zaposlenih ter določa sodelovanje.

Posledice sprememb:

- spreminjanje družbene percepcija pojava,
- zniževanje družbene tolerance do nasilja,
- večanje ozaveščenosti žrtev – te sedaj pogosteje iščejo pomoč,
- zvišanje možnosti za učinkovito ukrepanje in pomoč; zakonske spremembe in spremembe v mreži programov omogočajo hitrejše in bolj učinkovito ukrepanje.

Problematiko nasilja na Centru za socialno delo Nova Gorica spremljamo skozi različne postopke pomoči posamezniku oz. družini. Največkrat nasilje odkrijemo prav v ozadju naših storitev, zato so evidenčne številke večkrat zelo nerealne. Opažamo, da število primerov nasilja na našem območju narašča.

Vrste opaženega nasilja:

- psihično,

- fizično,
- spolno,
- ekonomsko,
- zanemarjanje in opuščanje skrbi.

Potrebno je izpostaviti še naslednje:

- Zanemarjanje in opuščanje skrbi je oblika nasilja, ki je povezana z ekonomskim nasiljem. Posamezniki puščajo svoje starše živeti v zelo slabih življenjskih razmerah, zato da bi se povečal prihranek finančnih sredstev na njihovem računu. Pri svojem delu velikokrat zaznamo tako slabe higienske oziroma bivalne razmere, zato se je potrebno posluževati čistilnih servisov, ki morajo poskrbeti za odvoz smeti, deratizacijo, pleskanje.... K temu so v zadnjem času zagotovo pripomogle tudi trenutne ekonomske razmere oziroma s tem povezana izguba delovnih mest. Zato obnemogli starši vzdržujejo svoje, veliko mlajše in zdrave otroke, ki so brezposelni.
- V zadnjih letih smo večkrat pričeli zapiranje starejših ljudi v njihova lastna stanovanja z namenom oviranja pri uveljavljanju pravic starejših, kot je npr. pomoč na domu ali domsko varstvo, saj se otroci zavedajo, da bodo morali doplačevati storitev.
- Starejše osebe se zelo težko odločijo nasilje prijaviti, saj je to zanje sramotno in ponižujoče. Dogaja se tudi, da primeru prijave žrtev problem minimalizira, zanika in ščiti storilca.
- Delavci Centra smo večkrat nemočni, saj, ko zaznamo nasilje in začnemo ukrepati skladno z zakonodajo, se žrtev velikokrat umakne, vse zanika in ne dovoli ukrepanja.
- V kritičnih primerih na CSD skličemo medinstitucionalni tim, na katerega povabimo strokovne delavce drugih služb (sodstvo, zdravstvo, policija, inšpekcijske službe) z namenom skupnega usklajevanja in dogovarjanja pri razreševanju primera.

Vzrokov, zakaj se starejši ljudje nasilja ne odločijo prijaviti, je zagotovo več. Večinoma so naslednji:

- nasilje se povečini dogaja znotraj družinskega okolja in največkrat s strani ožjih družinskih članov, o čemer je ljudem težko in nemogoče spregovoriti,
- sramota, žalost, razočaranje, stigmatizacija iz okolja (kaj bodo rekli sosede, vaščani, ko bodo izvedeli, kaj se dogaja),
- strah pred ponovitvijo dejanja, ter grožnje storilca,
- odvisnost od pomoči svojih otrok,
- osamljenost (živijo na samem, nimajo stikov s sosedi, okolico,...),
- nezaupanje neznancem, strokovnim službam...,
- neinformiranost,
- bolezni (demenca,...).

Starejši največkrat doživljajo nasilje v eni izmed prej naštetih oblik s strani njim najbližjih oseb. O tem le s težavo spregovorijo. Sploh pa jih je sram priznati, da so zlorabljeni. Pri tem jih navdajajo občutki žalosti, ponižanja, strahu in sramu. Zato je tudi vsakršno priznavanje z njihove strani in prijava nasilja pristojnim službam še toliko težja. Pri odkrivanju nasilja nad starejšimi Center za socialno delo Nova Gorica tesno sodeluje s policijo in zdravstvom (še posebej velja tukaj omeniti patronažno službo). V zadnjem času se pogosteje odločijo prijaviti nasilje sosedi.

Poudariti je potrebno, da so včasih meje med različnimi vrstami nasilja zelo neprepoznavne, saj gre večkrat za kombinacijo več vrst nasilja pri posamezniku.

Izvajalci nasilja v veliki meri niso kritični do svojih dejanj in vso krivdo pripisujejo partnerju, ko gre za nasilje med zakoncema oziroma partnerjema. Zato je delo z nasilneži še veliko težje. Po drugi strani pa žrtve storilca ščitijo.

Ker je vključitev v pomoč tako žrtvi kot storilcu prostovoljna, smo centri za socialno delo pri svojem delu večkrat zelo nemočni, saj posamezniki velikokrat niso pripravljeni sprejeti pomoči.

Žrtvam in nasilnežem, ki želijo, ponudimo pomoč na centru za socialno delo. Pomembno je prepoznavanje nasilja in krepitev moči posameznika. Uporabnike usmerimo tudi v druge oblike pomoči izven institucije (Šent, Ozara, Zakonsko svetovanje v družinskem centru na Sveti Gori in drugih svetovalnicah). Nekatere žrtve same izrazijo pripravljenost vključiti se v eno izmed storitev pomoči.

Podatki v številkah:

- leto 2008: 135 primerov nasilja,
- leto 2009: 185 primerov nasilja,
- leto 2010: 113 primerov nasilja,
- leto 2011 (do sedaj): 59 primerov nasilja.

Podatki so okvirni, saj se veliko nasilja odkrije indirektno tekom obravnave posameznika/družine v drugih postopkih. Naša služba jim pomaga pri prepoznavanju nasilja.

Pripravil:

Matej Vončina